

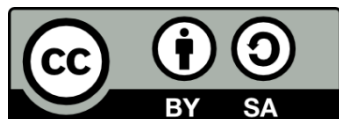

Ολοκαύτωμα και ιστορική μνήμη

Ενότητα 4: Ο διωγμός

Μαρία Καβάλα

Μεταδιδακτορική διδάσκουσα
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Ο διωγμός

Περιεχόμενα ενότητας

1. Η έναρξη του πολέμου
2. Πρόγραμμα ευθανασίας
3. Μαζικές εκτελέσεις
4. Σύσκεψη Βάνσε
5. Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη

Σκοποί ενότητας

- Να αναδειχθεί ο στρατηγικός σχεδιασμός σχετικά με το ζήτημα του αφανισμού των Εβραίων της Ευρώπης.
- Να κατανοηθεί η συνολική πολιτική για τη διαμόρφωση μιας «Νέας Ευρώπης» αποκαθαρμένης από τους ανεπιθύμητους (Εβραίους, Ρομά, Σλάβους, ανάπηρους, ηλικιωμένους).

Ο διωγμός (1/1)

- Την 1^η Σεπτεμβρίου 1939 η Γερμανία εισέβαλε στην Πολωνία – ο Β΄ Π.Π. άρχιζε. Σε απάντηση της εισβολής η Γαλλία και η Μ. Βρετανία κήρυξαν τον πόλεμο στη Γερμανία στις 3 Σεπτεμβρίου, χωρίς να στείλουν στρατιωτική βοήθεια στην Πολωνία. Η Βαρσοβία παραδόθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου και οι τελευταίες μάχες έλαβαν χώρα κατά τις πρώτες μέρες του Οκτωβρίου.

Ο διωγμός (1/1)

- Σεπτέμβριος - Νοέμβριος 1939: Άρχισε ο εγκλεισμός στα γκέτο και τα πρώτα αντιεβραϊκά μέτρα στην Πολωνία. Στις 21 Σεπτεμβρίου δόθηκε διαταγή να συγκεντρωθούν όλοι οι Εβραίοι στην κατεχόμενη Πολωνία.
- Στα χρόνια που θα ακολουθήσουν δημιουργήθηκαν γκέτο σε ολόκληρη τη χώρα.
- Το Νοέμβριο. Όλοι οι Εβραίοι άντρες και γυναίκες πάνω από 10 ετών διατάχθηκαν να φορούν στο δεξί μανίκι των ρούχων τους, μία λευκή κορδέλα που θα έφερε ένα μπλε αστέρι του Δαβίδ.

Πρόγραμμα ευθανασίας

- Στο μεταξύ στην ίδια τη Γερμανία, τον Οκτώβριο του 1939 άρχισαν τα προγράμματα ευθανασίας. Οι ομάδες του γερμανικού λαού, στις οποίες στόχευαν ήταν οι διανοητικά ασθενείς, οι χρόνια ασθενείς και οι εγκληματίες.
- Τα θύματα θανατώνονταν με αέρια ή με ενέσεις σε ειδικά κέντρα σε όλη τη Γερμανία. Περίπου 70.000-100.000 άνθρωποι δολοφονήθηκαν με επιχειρήσεις ευθανασίας. Οι διαδηλώσεις γερμανών πολιτών και της εκκλησίας οδήγησαν στην εγκατάλειψη των προγραμμάτων, ωστόσο, το «προσωπικό ευθανασίας», έμπειρο στη μαζική εξόντωση μεταφέρθηκε στα στρατόπεδα εξόντωσης στην Πολωνία για την εξόντωση των Εβραίων.

Κατασκευή στρατοπέδων

- **Μάιος 1940:** Ο Ες αναλαμβάνει να παρακολουθήσει την κατασκευή του Άουσβιτς. Το Μάρτιο του 1941, 3 χλμ. από το αρχικό στρατόπεδο χτίστηκε το Άουσβιτς II - Μπιρκενάου, το οποίο έμελλε να γίνει το μεγαλύτερο κέντρο αφανισμού, στο οποίο θανατώθηκαν 1,3 εκ. Εβραίοι.
- **22 Ιουνίου 1941:** Επιχείρηση Μπαρμπαρόσα – η επίθεση στη Σοβιετική Ένωση.
- **23 Ιουνίου 1941:** Αρχίζει η συστηματική εξόντωση του εβραϊκού πληθυσμού. Οι γερμανικές δυνάμεις που προέλαυναν στη Σοβιετική Ένωση, συνοδεύονταν από ειδικές δυνάμεις, τα Einsatzgruppen, που ήταν επιφορτισμένα με τις μαζικές δολοφονίες, Εβραίων, Μπολσεβίκων και άλλων ιδεολογικών εχθρών. Μέχρι την Άνοιξη του 1943, όταν τα γερμανικά στρατεύματα άρχισαν να υποχωρούν από τη σοβιετική επικράτεια, τα Einsatzgruppen είχαν σκοτώσει 1,25 εκ. Εβραίους και εκατοντάδες χιλιάδες Σοβιετικούς ακόμη και αιχμαλώτους πολέμου.
χάρτης: http://en.wikipedia.org/wiki/Extermination_camp (επίσκεψη Φεβρουάριος 2014)

Πρώτες μαζικές εκτελέσεις

- **27 Ιουνίου 1941:** Η Κόκκινη Παρασκευή-το κάψιμο των Εβραίων στη συναγωγή του Bialystok από μέλη του αστυνομικού τάγματος 309.
- **8 Ιουλίου 1941:** τα τάγματα 322 και 316 και τα Kommando 8 των Einsatzgruppen άρχισαν τις μαζικές εκτελέσεις Εβραίων στο Bialystok.
- **3 Σεπτεμβρίου του 1941:** Ένα πιλοτικό γκρουπ από 600 Σοβιετικούς κρατούμενους πολέμου και 250 άλλους κρατούμενους επιλέχθηκε ανάμεσα από ανθρώπους που είχαν αρρωστήσει, για να εκτελεστούν στο Άουσβιτς με το αέριο Zyklon B.
- **15 Οκτωβρίου 1941:** Μεταφορά Γερμανών και Αυστριακών Εβραίων στα ανατολικά, στα γκέτο εκεί, όπου κάποιοι εκτελέστηκαν αμέσως και άλλοι μοιράστηκαν την τύχη των υπόλοιπων.

Σύσκεψη Βάνσε

- ⇒ 20 Ιανουαρίου 1942: Σύσκεψη του Βάνσε, στα περίχωρα του Βερολίνου, για να συζητηθούν ανάμεσα στους διάφορους στρατιωτικούς και πολιτικούς επικεφαλής τα πρακτικά ζητήματα για την εφαρμογή της «τελικής λύσης». Μετά την παρουσίαση του σχεδίου, όλοι συμφώνησαν και τελικά η σύσκεψη κράτησε 60-90 λεπτά.
- ⇒ Από το Μάρτιο μέχρι τον Ιούλιο του 1942 τέθηκαν σε λειτουργία τα στρατόπεδα εξόντωσης του Belzec, Sobibor και Treblinka, τα οποία είχαν ετοιμαστεί για την «επιχείρηση Reinhard», την εξόντωση των Πολωνών Εβραίων.

Στρατηγική που ακολουθήθηκε (1/1)

- **Μάρτιος του 1942:** Ο Στρανγκλ μεταφέρθηκε από το πρόγραμμα ευθανασίας στα στρατόπεδα εξόντωσης στην Ανατολή.
- **26 Μαρτίου 1942:** Άρχισαν οι μεταφορές από τη Σλοβακία. 25.000 Εβραίοι της Σλοβακίας μεταφέρθηκαν μέχρι το 1944.
- **25 Απριλίου 1942:** Μεταφορά Εβραίων από το Würzburg στα ανατολικά.
- **15 Ιουλίου 1942:** Πρώτη μεταφορά από την Ολλανδία στο Άουσβιτς
- **16 Ιουλίου 1942:** Εγκλωβισμός και μεταφορά περίπου 13.000 Εβραίων του Παρισιού. Πρώτες ουσιαστικές διαδηλώσεις εναντίον του καθεστώτος Vichy.

Στρατηγική που ακολουθήθηκε (1/2)

- **22 Ιουλίου 1942:** Ολοκλήρωση της κατασκευής της Τρεμπλίνκα. Οι μαζικές δολοφονίες σε αυτό ξεκίνησαν με τη μεταφορά των Εβραίων από τα γκέτο της Βαρσοβίας. Εκτιμάται ότι σκοτώθηκαν περίπου 900.000 Εβραίοι.
- **15 Μαρτίου 1943:** Πρώτη μεταφορά από τη Θεσσαλονίκη στο Άουσβιτς.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/1)

- Ήδη από το 1938, οι γερμανοί διπλωμάτες στην Ελλάδα έστελναν πληροφορίες στα SS στο Βερολίνο για τις ελληνικές εβραϊκές κοινότητες. Κεντρικό στόχο αποτελούσε η πολυπληθής ισπανόφωνη κοινότητα της Θεσσαλονίκης. Στα τέλη Απριλίου 1941 έφτασε στην πόλη, μια ομάδα ειδικών, ένα κλιμάκιο του Ειδικού Τμήματος Ρόζενμπεργκ (Sondercommando Rosenberg).
- Ο Άλφρεντ Ρόζενμπεργκ είχε αναλάβει, ύστερα από διαταγή του Χίτλερ ως Reichsleiter (καθοδηγητής του Ράιχ για ζητήματα ιδεολογίας και κοσμοθεωρίας) και επιπλέον Reichminister για τα κατεχόμενα ανατολικά εδάφη. Ακολουθώντας και πάλι εντολές του Χίτλερ είχε αρχίσει να οργανώνει στη Φρανκφούρτη ένα ερευνητικό κέντρο για τη μελέτη των Εβραίων διεθνώς. Όταν βρέθηκε και η Ελλάδα υπό γερμανική κατοχή έστειλε αμέσως μια ειδική ομάδα καθώς, όπως είπε στο γραμματέα του Χίτλερ, Μάρτιν Μπόρμαν, η πόλη ήταν ένα από τα κύρια κέντρα του εβραϊσμού.

Μαρία Καβάλα, «Η Θεσσαλονίκη στη Γερμανική Κατοχή (1941 – 1944): Κοινωνία, οικονομία, διωγμός Εβραίων», Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 2009, σ. 267-310).

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/2)

- Το τμήμα Ρόζενμπεργκ, λοιπόν, αποτελούνταν από γερμανούς αξιωματικούς και ακαδημαϊκούς, και είχε την αμέριστη συμπαράσταση όλων των γερμανικών υπηρεσιών, στρατιωτικών και πολιτικών. Συγκέντρωσε στοιχεία για τις εβραϊκές κοινότητες και τις τεκτονικές στοές σε όλη τη χώρα. Όταν έφυγε από την Ελλάδα λίγο καιρό μετά, είχε ληστεύσει χειρόγραφα, βιβλία και άλλα πολύτιμα είδη που ανήκαν στις εβραϊκές κοινότητες και στα ιδρύματά τους. Ιδιωτικές και κοινοτικές βιβλιοθήκες, όπως και τα αρχεία των κοινοτήτων κατασχέθηκαν και μεταφέρθηκαν στο Ράιχ και αποτέλεσαν τη «Βιβλιοθήκη για την Έρευνα του Εβραϊκού Ζητήματος» ενώ οι «ειδικοί» έφευγαν έχοντας αποκομίσει τις απαραίτητες πληροφορίες. Τμήμα αυτής της λείας επιστράφηκε στην Ελλάδα μεταπολεμικά από τη δυτικογερμανική κυβέρνηση ενώ ένα άλλο μέρος εντοπίσθηκε το 1993 στα αρχεία της KGB στη Μόσχα και δεν έχει ακόμη επιστραφεί.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/3)

- Την ώρα που το τμήμα Ρόζενμπεργκ επιτελούσε το δικό του έργο, οι εφημερίδες *Νέα Ευρώπη* και *Απογευματινή* δεν παρέλειπαν καθημερινά να περιλαμβάνουν άρθρα που καταδίκασαν το διεθνή εβραϊσμό, βασισμένα στα στερεότυπα της αντισημιτικής ιδεολογίας.
- Τα κείμενα αυτά ασκούσαν προπαγάνδα, χωρίς να καταφέρονται ακόμη ευθέως εναντίον των Εβραίων της πόλης. Μέλημα των συντακτών τους ήταν να επηρεάσουν σε όποιο βαθμό μπορούσαν τη δημόσια γνώμη, με κύριο στόχο να αμβλύνουν τις πιθανές αντιδράσεις εκ μέρους των πολιτών, όταν θα άρχιζαν οι εκτοπισμοί· ιδιαίτερα επειδή οι «ειδικοί» του τμήματος Ρόζενμπεργκ στην τελική τους αναφορά σημείωναν ότι «για το μέσο Έλληνα δεν υπάρχει εβραϊκό ζήτημα. Αυτός δεν βλέπει τον πολιτικό κίνδυνο του παγκόσμιου εβραϊσμού». Αυτό το συμπέρασμα ήταν ιδιαίτερα σημαντικό για τους σχεδιαστές της «τελικής λύσης», καθώς βασική αρχή της στρατηγικής των ναζί ήταν η στήριξή τους στον τοπικό αντισημιτισμό κάθε χώρας και η παρακολούθηση της κοινής γνώμης και των αντιδράσεών της.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/4)

- Προσπάθησαν να αυξήσουν ή να ενισχύσουν την περιθωριοποίηση των Εβραίων, για να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για τον εγκλεισμό τους σε στρατόπεδα. Στόχος τους ήταν να σπάσουν όλους τους προϋπάρχοντες κοινωνικούς δεσμούς πριν να τους ξεριζώσουν από τα μέρη όπου προσπαθούσαν ακόμη να επιβιώσουν. Η εφαρμογή της «τελικής λύσης» πρώτα από όλα στη Γερμανία έγινε προοδευτικά και με προσεκτική παρακολούθηση των αντιδράσεων του γερμανικού πληθυσμού στα όλο και πιο σοβαρά αντιεβραϊκά μέτρα. Όσο περισσότερο απαθές έμενε το κοινωνικό σύνολο τόσο αυτό θεωρούνταν σαν μια σιωπηρή άδεια για την κλιμάκωση της δίωξης. Γι' αυτόν το λόγο οργανώθηκαν και σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης στη Γερμανία αλλά και στη Γαλλία.
- Στη Θεσσαλονίκη, ανεξάρτητα από το ποιο ήταν το γενικό συμπέρασμα του τμήματος Ρόζενμπεργκ για τον αντισημιτισμό των Ελλήνων, υπήρχε αντισημιτική μερίδα που είδαμε ότι είχε δραστηριοποιηθεί σε όλη τη δεκαετία του 1930 και τώρα έβρισκε πεδίο δράσης λαμπρό. Το πρώτο διάστημα της Κατοχής οι Γερμανοί της Γκεστάμπο, στη δικαιοδοσία της οποίας πέρασε η εβραϊκή κοινότητα της πόλης, συνέλαβαν το συμβούλιο της κοινότητας, τον αρχираβίνο Σεβή Κόρετς, - ο οποίος μεταφέρθηκε στη Βιέννη - λεηλάτησαν τα γραφεία της και όρισαν αντικαταστάτη του, το Σάμπυ Σαλιτιέλ, ακριβώς επειδή δεν είχε τις ικανότητες που απαιτούνταν ο οποίος, όμως, ήταν υποστηρικτής του μεταξικού κόμματος το προηγούμενο διάστημα.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/5)

- Παρότι έχει σημειωθεί σε μαρτυρία ότι ανάλογα μέτρα είχαν πάρει και για άλλους προκρίτους της Θεσσαλονίκης και γι' αυτό δεν θεωρήθηκαν τα συγκεκριμένα αμιγώς αντιεβραϊκά από τα μέλη της κοινότητας, η ιστορική έρευνα δεν έχει επισημάνει ανάλογα περιστατικά για παράδειγμα στην ελληνική διοίκηση ή στο πανεπιστήμιο στη φάση αυτή.
- Πάντως, ξεκάθαρα αντισημιτικό χαρακτήρα είχε η ενέργεια του Λάσκαρη Παπαναούμ, έλληνα δωσίλογου και ενός από τους επικεφαλής της αντισημιτικής μερίδας της πόλης και των βοηθών του, που στις 22 Απριλίου τοιχοκόλλησαν σε ορισμένα καφενεία, ζαχαροπλαστεία και εστιατόρια του κέντρου την επιγραφή «Οι Εβραίοι είναι ανεπιθύμητοι» ή κυκλοφορούσαν φυλλάδια με αντιεβραϊκό περιεχόμενο.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/6)

- Σημειώθηκαν και δημεύσεις περιουσιών ή αυθαίρετες διώξεις Εβραίων από τα καταστήματά τους από την υπηρεσία στεγάσεως αρχών Κατοχής ή τη Γερμανική Στρατιωτική Επιμελητεία, εκ μέρους ορισμένων γερμανών στρατιωτών με την υπόδειξη συχνά χριστιανών.
- Η νέα γερμανική υπηρεσία της Propagandastaffel υποχρέωσε τους εβραίους ιδιοκτήτες κινηματογραφικών επιχειρήσεων να τις μεταβιβάσουν με συμβολαιογραφική πράξη σε χριστιανούς κατά προτίμηση από την Αν. Μακεδονία. Ταυτόχρονα η ίδια υπηρεσία σφράγισε και στη συνέχεια αφαίρεσε τα εμπορεύματα όλων των εβραϊκών χαρτοπωλείων και τυπογραφείων. Η ίδια πηγή, τα απομνημονεύματα του Γιομτώβ Γιακοέλ, αναφέρει ότι λίγο αργότερα ιδρύθηκε η Ελληνογερμανική Εταιρεία Χάρτου, η οποία εκμεταλλεύτηκε όλο αυτό το εμπόρευμα. Επρόκειτο για περιουσίες δεκάδων χιλιάδων λιρών Αγγλίας.
- Λίγο αργότερα 15 καταστηματάρχες διώχτηκαν από την κεντρική αγορά της οδού Βασιλέως Ηρακλείου και εγκαταστάθηκαν σε αυτά χριστιανοί έμποροι. Το ενδιαφέρον, λοιπόν, για τις εβραϊκές περιουσίες Γερμανών και Ελλήνων παρουσιάστηκε από νωρίς. Ωστόσο, πέρα από αυτούς που τα υποκινούσαν και τα επικροτούσαν οι άλλοι πολίτες δεν έδειξαν να ενδιαφέρονται, στη φάση αυτή, περισσότερο επειδή ήταν μεμονωμένα περιστατικά και επειδή οι περισσότεροι κάτοικοι της πόλης ήταν ακόμη «μουδιασμένοι» από τον ερχομό των γερμανικών στρατευμάτων και τη νέα κατάσταση που διαμορφωνόταν.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/7)

- Το σχέδιο εξολόθρευσης των Εβραίων της Θεσσαλονίκης πρέπει να απασχόλησε το Χίτλερ από τον Οκτώβριο του 1941 και να πήρε συγκεκριμένη μορφή το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου. Εφαρμόστηκε, όμως, αργότερα από άλλες χώρες υπό γερμανική κατοχή. Το αρχηγείο του Χίτλερ παρότρυνε τις γερμανικές υπηρεσίες στην πόλη να συλλαμβάνουν τους Εβραίους για συμμετοχή τους στην ελληνική αντίσταση το οποίο ήταν πρόφαση, για να ξεκινήσουν τα μέτρα.
- Οι υπηρεσίες, ωστόσο απαντούσαν πως δεν διαπίστωναν κάτι τέτοιο. Από την άλλη οι δύο επιπλέον δυνάμεις κατοχής στην Ελλάδα, ιταλικές και βουλγαρικές, είχαν διαφορετική πολιτική απέναντι στους Εβραίους και για μια συνολική εφαρμογή της «τελικής λύσης», ο συντονισμός μαζί τους ήταν απαραίτητος.
- Άλλωστε στη φάση αυτή οι γερμανικές αρχές στη χώρα ήταν απασχολημένες με το ζήτημα της έλλειψης των βασικών αγαθών διατροφής που ήταν οξύτατο. Όπως εύστοχα σημειώνεται από μελετητή της περιόδου «αρκούνταν [οι Γερμανοί] προς το παρόν να αφήσουν την ανεπιθύμητη μειονότητα να αποδεκατιστεί από την πείνα του αδυσώπητου πρώτου κατοχικού χειμώνα». Και η αλήθεια είναι ότι στη Θεσσαλονίκη περίπου οι μισοί από τους ανθρώπους που έχασαν τη ζωή τους από πείνα το δύσκολο χειμώνα του 1941 - 1942 (που ήταν γύρω στις 2.000) ήταν φτωχοί Εβραίοι του Ρεζί Βαρδάρ (φτωχική συνοικία στα δυτικά της πόλης με εβραίους καπνεργάτες και καπνεργάτριες, που αργότερα ονομάστηκε Ραμόνα από το ομώνυμο καφενείο), άλλωστε το μεγαλύτερο ποσοστό του εβραϊκού πληθυσμού ήταν φτωχός πληθυσμός.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/8)

- Η πρώτη κατάφωρη κίνηση εναντίον των Εβραίων της πόλης από τις γερμανικές αρχές, η οποία μάλιστα υποκινήθηκε από έλληνες δωσίλογους με την πίεση από επικεφαλής της πόλης, έγινε τον Ιούλιο του 1942· ο γενικός διευθυντής Νομαρχιών Μακεδονίας, Αθανάσιος Χρυσόχου, προέβη σε διαβήματα στη γερμανική στρατιωτική διοίκηση, παραπονούμενος ότι οι Εβραίοι – σε αντίθεση με το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού – δεν υποχρεώνονταν να εκτελούν εργασίες ή να καταβάλλουν εισφορές σε είδος. Γιατί συνέβαινε αυτό δεν μπορούμε να απαντήσουμε με ακρίβεια. Ενδεχομένως οι Γερμανοί περίμεναν ειδικές οδηγίες για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης και σίγουρα δεν τους αντιμετώπιζαν ως ενιαίο σύνολο με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Πάντως, ύστερα από την παραπάνω διαμαρτυρία του Χρυσόχου, ο στρατιωτικός διοικητής Θεσσαλονίκης - Αιγαίου, Μαξ Μέρτεν, στις 7 Ιουλίου του 1942, διέταξε την επίσημη απογραφή των ικανών για εργασία αρρένων Εβραίων (από 18 ως 45 χρόνων) που θα έπρεπε να δουλέψουν, στο δρόμο ή στις σιδηροδρομικές γραμμές.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/9)

- Η επιχείρηση ξεκίνησε στις 11 Ιουλίου του 1942. Το Σάββατο αυτό, οι περίπου 7.000 – 9.000 άντρες, που πήγαν να παραλάβουν τις κάρτες εργασίας τους υποβλήθηκαν σε απάνθρωπη μεταχείριση. Τους συγκέντρωσαν στην πλατεία Ελευθερίας, περιστοιχισμένους από ένοπλους στρατιώτες, και τους άφησαν για ώρες όρθιους στον ήλιο, χτυπώντας τους ή εξαναγκάζοντάς τους σε σωματικές ασκήσεις, ανάμεσά τους και πολλούς ανάπηρους πολέμου. Στο τέλος της ημέρας, όταν αφέθηκαν ελεύθεροι, ήταν σε πολύ άσχημη κατάσταση. Πριν προλάβουν να συνέλθουν, τους κάλεσαν για εργασία. Επιστρατεύθηκαν 3.500 άτομα για καταναγκαστικές εργασίες, 3.000 στην οδοποιΐα, 500 στην κατασκευή του αεροδρομίου του Σέδες και 34 στα μεταλλεία, ενώ άλλη πηγή αναφέρει ότι ήταν συνολικά 5.000 οι Εβραίοι που χρησιμοποιήθηκαν στην κατασκευή δρόμων και στην εξόρυξη μεταλλευμάτων, μέχρι τον Οκτώβριο του 1942.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/10)

- Σε διάστημα δυόμισι μηνών ένα ποσοστό τουλάχιστο 12% των ανδρών πέθανε από την ταλαιπωρία. Για την επίλυση αυτού του θέματος η Κοινότητα, ύστερα από μία σειρά συνομιλιών με τον ίδιο το Μέρτεν, κατέληξε σε συμφωνία. Έπρεπε να πληρώσει 2 δισ. εκατ. δραχμές στη γερμανική διοίκηση, η οποία τα ζήτησε με τη δικαιολογία να αυξηθούν οι μισθοί ώστε να πάρουν έλληνες εργάτες και έτσι να αφήσουν τους Εβραίους και τα οποία έπρεπε να καταβληθούν μέχρι τις 15 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Σύμφωνα με το Γιακοέλ μέχρι τα τέλη Δεκεμβρίου η Ισραηλιτική Κοινότητα είχε καταβάλει 1.500.000.000 δραχμές και στις 23 Δεκεμβρίου, ο ίδιος και ο Ζ. Νάαρ ταξίδεψαν στην Αθήνα, για να ζητήσουν από τους εκεί εγκατεστημένους Ισραηλίτες την εισφορά που τους αναλογούσε, κάτι που επιβεβαιώνεται και από επιστολές ή ανακοινώσεις προς τους Θεσσαλονικείς Εβραίους της Αθήνας τον Δεκέμβριο του 1942 και τον Ιανουάριο του 1943. Φαίνεται ότι ένα μέρος του ποσού αυτού δόθηκε σε λίρες, 10.000 χρυσές λίρες και ήταν και πρώτο ποσό που θα έμπαινε στο χρηματιστήριο της Αθήνας, για να σταθεροποιηθεί η τιμή της δραχμής.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/11)

- Τα άρρενα μέλη της Κοινότητας ήταν υποχρεωμένα να καταβάλουν εισφορά επί της κινητής και ακινήτου περιουσίας, για να εξαγοράσουν την προσωπική εργασία τους στα έργα οδοποιίας και για την περίθαλψη όσων εργάστηκαν σε αυτά και των οικογενειών τους. Εκείνοι που θα εξοφλούσαν όλο το ποσό της εισφοράς θα εφοδιάζονταν με ατομικό δελτίο απαλλαγής της προσωπικής εργασίας, που το εξέδιδε το Γραφείο Συνδέσμου της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. Και μπορεί από τους αντισημιτικούς κύκλους να εμφανίστηκε η υποβόσκουσα διαμαρτυρία ότι «θα την πληρώσουν οι Έλληνες αντί για τους Εβραίους», όμως και το σύνολο της πόλης, αρχές, θεσμικά όργανα ή πολίτες δεν αντέδρασαν υπέρ τους.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/12)

- Αντιθέτως, ο δήμος Θεσσαλονίκης ζήτησε από το Μαξ Μέρτεν στο πλαίσιο της παραπάνω συμφωνίας να λυθεί και το θέμα του εβραϊκού νεκροταφείου και αυτός πρότεινε στην Κοινότητα, για να τους απαλλάξει από την υποχρεωτική εργασία, πέρα από τα οικονομικά ανταλλάγματα να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις του δήμου για την απαλλοτρίωση του νεκροταφείου. Οι αρχές της πόλης με μεσάζοντες τους Γερμανούς προσπαθούσαν να λύσουν τις διαφορές τους με την εβραϊκή κοινότητα. Τελικά, το Δεκέμβριο του 1942 διατάχτηκε από τις γερμανικές αρχές η απαλλοτρίωσή του ή η εκχώρησή του (δεν είναι ξεκάθαρο από τις πηγές).

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/13)

- Ωστόσο, στην πράξη τα πράγματα έγιναν τελείως διαφορετικά με βασική ευθύνη των ελληνικών αρχών που φαίνεται ότι ήταν οι αποκλειστικά υπεύθυνοι για τη συστηματική καταστροφή της εβραϊκής νεκρόπολης. Τα όποια σχέδια μετεγκατάστασης του νεκροταφείου σε δύο οικόπεδα που είχαν παραχωρηθεί, στην Καλαμαριά και στα βόρεια προάστια, εγκαταλείφθηκαν καθώς άρχισαν να εφαρμόζονται στην πόλη τα φυλετικά μέτρα του νόμου της Νυρεμβέργης. Το νεκροταφείο λεηλατήθηκε από τον ελληνικό πληθυσμό με την ανοχή του Δήμου και της Μητρόπολης.
- Κομμάτια από τις ταφόπλακες χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικά υλικά για διάφορες χρήσεις, όπως για να στηθεί το μικρό κτίριο, όπου στέγασε ο Ιστιοπλοϊκός Όμιλος Θεσσαλονίκης το παιδικό του συσσίτιο ή ακόμη και για να στρωθεί με μάρμαρα η πλατεία του Βασιλικού Θεάτρου που είχε παραχωρηθεί για να στεγαστεί το νεοϊδρυθέν τότε Κρατικό Θέατρο. Ένας πόλεμος συμβάλλει στο να δραστηριοποιηθούν οι διωκτικές προβολές που κατασκευάζουν αποδιοπομπαίους τράγους στο πρόσωπο του «άλλου», οπότε η καταστροφή ιερών του τόπων να θεωρείται θεμιτή.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/14)

- Άλλωστε, και ο Τσολάκογλου, το Σεπτέμβριο του 1942 για τη θέση της Ελλάδας στη νέα τάξη πραγμάτων και το εβραϊκό ζήτημα δήλωνε:

«Είναι όμως φυσικό, ότι το ζήτημα τούτο θα λυθεί τελειωτικώς εν τω πλαίσιω τη όλης νέας τάξης πραγμάτων εν Ευρώπη», χωρίς να αφήνει περιθώρια πρωτοβουλιών εκ μέρους της υπάρχουσας ελληνικής κυβέρνησης.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/16)

- Ο διωγμός των Εβραίων στην πόλη ξεκίνησε επίσημα με την άφιξη, το Φεβρουάριο του 1943, των Ντίτερ Βισλιτσένι και Αλόις Μπρούνερ, συνεργάτες των Χίμλερ και Άιχμαν. Στα μέσα Ιανουαρίου του 1943 ήρθε στη Θεσσαλονίκη ο Άντολφ Άιχμαν, ο εκτελεστής του σχεδίου εξόντωσης των Εβραίων και κάλεσε σε γενική σύσκεψη τα γερμανικά αστυνομικά και στρατιωτικά σώματα, ζητώντας τη συνδρομή τους και προβάλλοντας ως δικαιολογία προς αυτούς ότι οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης ήταν δυνάμει εχθροί των γερμανικών στρατευμάτων, καθώς σχεδιαζόταν μία απόβαση των συμμάχων στις ακτές του Αιγαίου, όπου ζούσαν και οι Εβραίοι, και θα μπορούσαν αυτοί να αποτελέσουν μια «πέμπτη φάλαγγα» υπέρ των συμμάχων· άρα έπρεπε άμεσα να μεταφερθούν στην Πολωνία, για να εργαστούν εκεί «σε έναν κλειστό χώρο εποικισμού», για την πολεμική βιομηχανία. Οι υπεύθυνοι για την «τελική λύση» ήταν πολύ προσεκτικοί στη διατήρηση της μυστικότητας γύρω από το θέμα και προς τις στρατιωτικές αρχές της Βέρμαχτ προβάλλονταν πάντα στρατιωτικοί λόγοι που δικαιολογούσαν τον περιορισμό ή τον εκτοπισμό των Εβραίων.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/17)

- Οι γερμανικές αρχές ζήτησαν από τον πρόεδρο της Κοινότητας να τους παραδώσει κατάλογο με τα ονόματα των εγγεγραμμένων σε αυτήν. Όλες οι διαταγές κοινοποιούνταν μέσω αυτής ενώ η ίδια δραστηριοποιούνταν και για την ικανοποίηση όλων των γερμανικών αιτημάτων. Πολλά από τα μέλη της εργάστηκαν επί μακρόν για να οργανώσουν τόσο την ονομαστική απογραφή αρχικά όσο και την οικονομική λίγο αργότερα. Η πρώτη έγινε το δεκαπενθήμερο μεταξύ 10^{ης} και 25^{ης} Φεβρουαρίου 1943, όπου όλος ο κοινοτικός μηχανισμός εργάστηκε για την απογραφή της Ισραηλιτικής Κοινότητας, την κατασκευή των διακριτικών σημείων, την κατάρτιση των ατομικών δελτίων ταυτότητας και του εφοδιασμού των μελών με αυτά. Η ισχυρή κοινοτική οργάνωση, που τόσες φορές στο παρελθόν είχε βοηθήσει τους Εβραίους να ξεπερνούν τις δυσκολίες, αυτήν τη φορά συνέβαλε στην υλοποίηση των γερμανικών σχεδίων.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/18)

- Κατά αντίστοιχο τρόπο χρησιμοποίησαν οι Γερμανοί συμβούλια και οργανώσεις των Εβραίων σε όλη την Ευρώπη ενώ συχνά, όπου δεν υπήρχαν ανάλογοι θεσμοί, είχαν συμβάλει οι ίδιοι στη δημιουργία οργανισμών αγαθοεργίας, που διοικούνταν από εβραίους προκρίτους, οι οποίοι με το πρόσχημα της παροχής βοήθειας στους δικούς τους, επέτρεψαν τον καλύτερο έλεγχο και στη συνέχεια τη σύλληψή τους.
- Η στάση του αρχιεραβίνου Κόρετς, ο οποίος είχε αναλάβει και πάλι την προεδρία της κοινότητας από το Δεκέμβριο του 1942, χαρακτηρίστηκε από την απόλυτη υπακοή στις γερμανικές διαταγές και από την παρακίνηση του ποιμνίου του σε ανάλογη υπακοή, σε βαθμό που αργότερα η αντιμετώπισή του αυτή θεωρήθηκε προδοτική.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/19)

- Ωστόσο αυτό που φαίνεται να συνέβη είναι ότι ο Κόρετς, ένας εσκεναζίμ γερμανόφωνος Εβραίος, έχοντας γνωρίσει τη Γερμανία στη διάρκεια των σπουδών του, πριν από το ναζιστικό καθεστώς, διατηρούσε όμορφες αναμνήσεις που δεν του επέτρεπαν να δει με καθαρή ματιά τα γεγονότα· ούτε η φυλάκιση του στη Βιέννη με την έναρξη της Κατοχής τον θορύβησε, ώστε να δραστηριοποιηθεί με διαφορετικό τρόπο απέναντι στα γερμανικά μέτρα, ενώ φαίνεται να είχε την πεποίθηση ότι η υπακοή μπορούσε τελικά να βοηθήσει στη σωτηρία τους.
- Ενδεχομένως αυτοί ήταν οι λόγοι που τον έκαναν μέχρι τις αρχές Μαρτίου να προσπαθεί να συνεννοηθεί με τους ίδιους τους Βισλιτσένι και Άιχμαν ενώ τον Απρίλιο παρακάλεσε με λυγμούς τον πρωθυπουργό Ράλλη να μεσολαβήσει στους Γερμανούς, για να αποτραπεί ο εκτοπισμός. Η ελληνική κυβέρνηση εξέφρασε τον προβληματισμό της αλλά δεν μπορούσε να σταματήσει τις εκτοπίσεις.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/20)

- Το Εβραϊκό Συμβούλιο κάθε εβραϊκής κοινότητας στην Ευρώπη παρότι ήταν αντιπροσωπευτικό όργανο απέναντι στους ναζί ήταν συγχρόνως και μεσολαβητής της ναζιστικής βούλησης. Η θέληση, όμως, των ναζί αποσκοπούσε στην εξόντωση ενώ των Εβραίων στην επιβίωση με αποτέλεσμα τα συμβούλια και οι άνθρωποι που τα αποτελούσαν να φέρονται αντιφατικά και να οδηγούνται σε αδιέξοδο.
- Ο Κόρετς και οι άνθρωποι του κοινοτικού συμβουλίου ενεργούσαν στη βάση ηθικών κανόνων που δεν ίσχυαν πια. Η εμπιστοσύνη στους εταίρους των διαπραγματεύσεων, όπως κήρυττε συνέχεια ο αρχιραβίνος Κόρετς, ήταν ένας κανόνας που οι ναζί είχαν θέσει εκτός ισχύος.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/20)

- Όλοι οι Εβραίοι άνω των 5 ετών υποχρεώθηκαν να φορέσουν, σε συγκεκριμένες μάλιστα διαστάσεις, το κίτρινο αστέρι για να διακρίνονται, το λεγόμενο άστρο του Δαβίδ, και να το ζωγραφίσουν στα μαγαζιά τους. Απαγορεύτηκε η συμμετοχή σε σωματεία, οργανισμούς δημοσίου δικαίου ή συνδέσμους όπως και η υποστήριξή τους από τα παραπάνω όργανα. Τους απαγορεύτηκε η χρήση του τηλεφώνου και των δημόσιων μέσων συγκοινωνίας. Όσοι κατοικούσαν εκτός των ζωνών που όρισαν οι αρχές έπρεπε να εγκαταλείψουν τις εστίες τους.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/21)

- Οι Εβραίοι πολίτες έπρεπε να μετακινηθούν στα όρια των γκέτο. Η μετακίνηση έγινε στα τέλη Φεβρουαρίου, μέσα σε τέσσερις μέρες, και ενώ η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης είχε μόλις καταβάλει την τελευταία δόση για την εξαγορά της υποχρέωσης των μελών της να εκτελούν καταναγκαστικά έργα. Τουλάχιστον πέντε άνθρωποι θα έμεναν σε ένα δωμάτιο.
- Τα μέρη που υποδέχτηκαν τους διωκόμενους ήταν συνοικίες της πόλης στις οποίες η πλειονότητα των κατοίκων ήταν Εβραίοι: οι συνοικισμοί Βαρώνου Χιρς στο σιδηροδρομικό σταθμό, Ρεζί Βαρδάρ και περιχώρων, 151 και 6 στα ανατολικά της πόλης, και άλλοι δύο που κατοικούνταν και από Έλληνες, ο ένας ανατολικά στη συνοικία των Εξοχών με όρια δυτικά της λεωφ. Βασ. Σοφίας, νότια της 25^{ης} Μαρτίου, βόρεια την Ευζώνων και ανατολικά μέχρι το συνοικισμό της Καλαμαριάς και ο άλλος στο κέντρο με όρια την οδό Εγνατία στα Δυτικά, την πλατεία της Παν. Χαλκέων στα νότια, την οδό προς το Διοικητήριο ανατολικά και την οδό Λαγκαδά βόρεια αποτέλεσαν τους τόπους του προσωρινού εγκλεισμού.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/22)

- Παρατηρούμε ότι μεταβλήθηκαν σε γκέτο κάποιοι από τους φτωχότερους συνοικισμούς ενδεχομένως για να απελευθερωθούν πρώτοι εκείνοι οι συνοικισμοί των ευκατάστατων Εβραίων και κατά συνέπεια και τα υπάρχοντά τους. Όπως άλλωστε καταμαρτυρείται, αυτές τις πρώτες μέρες της εκκένωσης των σπιτιών, συνεργάτες των Βισλιτσένι και Μπρούνερ καταλήστευσαν ό,τι πολυτιμότερο, για να τα μεταφέρουν στο κτίριο της οδού Βελισσαρίου.
- Η κυκλοφορία έξω από τα γκέτο απαγορεύτηκε, με φύλαξη τόσο από την ελληνική αστυνομία όσο και από την εβραϊκή πολιτοφυλακή, που αποτελούνταν από 250 περίπου Εβραίους, οι οποίοι είχαν δηλώσει εθελοντικά συμμετοχή και που με ιδιαίτερη βιαιότητα επιτηρούσαν τους ομοθρήσκους τους. Ο συνοικισμός του Βαρώνου Χιρς αποτέλεσε και διαμετακομιστικό στρατόπεδο για τη μεταφορά τους στους τόπους του θανάτου.

Η εφαρμογή της Τελικής Λύσης στη Θεσσαλονίκη (1/23)

- Μία από τις τελευταίες πράξεις του δράματος ήταν η οικονομική απογραφή. Από το τέλος Φεβρουαρίου του 1943, όπως προαναφέρθηκε, όλοι οι Εβραίοι πήραν την εντολή να δηλώσουν για στατιστικούς λόγους όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία: ακίνητα, τραπεζικές καταθέσεις, εμπορεύματα, κοσμήματα, αντικείμενα τέχνης ή λατρείας αλλά και τα οικιακά σκεύη και τα ζωντανά ζώα. Υπακούοντας στους επικεφαλής της κοινότητας συμμορφώθηκαν σε ό,τι τους ζητήθηκε, ελπίζοντας ότι αλήθευαν οι φήμες που κυκλοφορούσαν ότι οι Γερμανοί ετοιμάζαν σύστημα ειδικής φορολογίας γι' αυτούς ανάλογα με την περιουσία του καθένα και γι' αυτό χρειάζονταν οι αναλυτικές δηλώσεις.
- Πλήθος των μελών της κοινότητας εργάστηκαν και γι' αυτό, ενώ οι γερμανικές αρχές επέβαλαν πρόστιμο μερικών εκατομμυρίων δραχμών στην Κοινότητα, όταν οι επικεφαλής της ανέθεσαν την εκτύπωση των δηλώσεων σε ισραηλιτικό τυπογραφείο ισπανού υπηκόου καθώς όφειλε σημαντικά ποσά στην Κοινότητα και θα τα συμψήφιζε με την εκτέλεση του έργου. Οι Γερμανοί τους υποχρέωσαν να δώσουν την εργολαβία σε χριστιανικό τυπογραφείο.

Το ζήτημα της υπακοής και η ενημέρωση (1/1)

- Το ζήτημα της υπακοής των Εβραίων της Ελλάδας αλλά και γενικότερα της Ευρώπης και για το αν μπορούσαν να έχουν ενημέρωση για το τι τους περίμενε έχει συζητηθεί πολύ. Για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης μέσα από τα κείμενα μαρτυριών που έχουν σωθεί, δεν προκύπτει να γνώριζαν τα σχέδια της «τελικής λύσης».
- Το χειρότερο που μπορούσαν να σκεφτούν ήταν ότι ο εκτοπισμός στην Πολωνία ισοδυναμούσε με καταναγκαστικά έργα. Είναι πιθανό το 1943 να υπήρχε μία σχετική γνώση για το τι συνέβαινε στην Πολωνία, με τη μορφή φημών, που, όμως, ήταν πολύ δύσκολο να γίνουν πιστευτές ακόμη και αν ακούγονταν ως ειδήσεις, το Δεκέμβριο του 1942, από το BBC.
- Άλλωστε έχει επισημανθεί ότι το BBC, στις ελληνικές του εκπομπές δεν ανέφερε ποτέ κάτι σχετικό με τους Εβραίους.

Το ζήτημα της υπακοής και η ενημέρωση (1/2)

- Εξάλλου μπορούμε να δούμε στη βιβλιογραφία ότι μέχρι τα μέσα του 1942 οι μορφές της μαζικής εξόντωσης ήταν ακόμη πειραματικές και μόνο το 1943 η διαδικασία έγινε ολότελα «βιομηχανική». Επιπλέον, οι πληροφορίες για μαζικές εξοντώσεις Εβραίων σε θαλάμους αερίων, για καύση σε κρεματόρια ή για κατασκευή σαπουνιού (κάτι που δεν έχει αποδειχθεί τουλάχιστον για το Άουσβιτς) από τα προϊόντα της καύσης των σωμάτων προκαλούσαν αμηχανία και φάνταζαν υπερβολικές και απίστευτες. Όση εμπειρία και αν διέθετε ο εβραϊκός κόσμος σε πογκρόμ και διώξεις ο σχεδιασμός της «τελικής λύσης» δεν είχε προηγούμενο, οπότε ήταν πολύ δύσκολο να γίνει αντιληπτός μέσα από μια αναδρομή στην ιστορική εμπειρία. Άλλωστε κάθε ανθρώπινη ύπαρξη που καλείται να αντιμετωπίσει την προοπτική ενός επικείμενου τέλους έχει ως αμυντικό μηχανισμό την άρνηση αποδοχής αυτού του τέλους, ειδικά όταν αυτό έχει τα χαρακτηριστικά μιας οργανωμένης μαζικής εξόντωσης.

Το ζήτημα της υπακοής και η ενημέρωση (1/3)

- Οι περισσότεροι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης εκτοπίστηκαν ανάμεσα στις 15 Μαρτίου 1943 και τις αρχές Ιουνίου, αν και το τελευταίο «φορτίο» ανθρώπων έφυγε στις αρχές Αυγούστου. Οι περισσότεροι προορίζονταν για το Άουσβιτς - Μπιρκενάου. Μέχρι το Μάιο του 1943 είχαν αναχωρήσει 43.300 άνθρωποι από τη Θεσσαλονίκη σύμφωνα με τα αντίγραφα των εκδοθέντων εισιτηρίων, τα οποία στάλθηκαν στην Ισραηλιτική Κοινότητα τον Ιανουάριο του 1945 από τους Σιδηροδρόμους Ελληνικού Κράτους ύστερα από αίτημα της πρώτης.
- Πέρα από τον αριθμό των ανθρώπων που εκτοπίστηκαν αυτό που εντυπωσιάζει είναι η τήρηση όλων των νομότυπων διαδικασιών, όπως ήταν η έκδοση εισιτηρίων για ανθρώπους που στοιβάχτηκαν κυριολεκτικά σε βαγόνια για ζώα τους οδηγούσαν να θανατωθούν. Οι ομάδες των Εβραίων μεταφέρονταν στο Άουσβιτς με εκδρομικές ταρίφες. Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης ο λογαριασμός ανέβηκε στα δύο εκ. μάρκα παρά την εκδρομική τιμή.

Το ζήτημα της υπακοής και η ενημέρωση (1/4)

- Ο Μαξ Μέρτεν χρηματοδότησε τις μεταφορές των Εβραίων από τις περιουσίες τους που είχαν κατασχεθεί, καθώς δεν υπήρχε προϋπολογισμός των γερμανικών οικονομικών υπηρεσιών για τη μεταφορά τους. Στοιχεία δείχνουν ότι 52.185 Εβραίοι από τη Βόρεια Ελλάδα θανατώθηκαν εκεί.
- Στις δύο τελευταίες αποστολές συμπεριλαμβάνονταν και 2.034 από τις μικρότερες κοινότητες που ήταν υπό τον έλεγχο του Διοικητή Θεσσαλονίκης Αιγαίου, της Φλώρινας, της Βέροιας και της παραμεθόριας ζώνης του Έβρου. Η τελευταία αποστολή από τη Θεσσαλονίκη στο Άουσβιτς έγινε στις 10 Αυγούστου με θύματα τους 1.800 άντρες που στα τέλη Μαρτίου του ίδιου χρόνου είχαν σταλεί για καταναγκαστικά έργα στη Βοιωτία. Από τους ανθρώπους που τελικά οδηγήθηκαν στα στρατόπεδα, οι 37.386 στάλθηκαν κατευθείαν στους θαλάμους αερίων. Σχεδόν κανείς από τους υπολοίπους δεν γύρισε στο σπίτι του. Το 1947 υπολογίζεται ότι ζούσαν στη Θεσσαλονίκη λιγότεροι από 2.000 Εβραίοι.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μαρία Καβάλα.
«Ολοκαύτωμα και ιστορική μνήμη. Ο διωγμός». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη
2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Φράγκου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2013-2014

